

Sosyo Ekonomik Stratejiler V Türk Dünyası Araştırmaları

IJOPEC
PUBLICATION
London Ijopec.co.uk Istanbul

Editörler:

Yılmaz Yeşil, Şaban Ertekin, Volkan Yurdadoğ, Sinan Demirtürk

Sosyo-Ekonomik Stratejiler V Türk Dünyası Araştırmaları

Editörler

*Yılmaz YEŞİL
Şaban ERTEKİN
Volkan YURDADOĞ
Sinan DEMİRTÜRK*

Sosyo Ekonomik Stratejiler V: Türk Dünyası Araştırmaları

(Edited by: Yılmaz Yeşil, şaban Ertekin, Volkan Yurdadoğ, Sinan Demirtürk)

IJOPEC Publication Limited
CRN:10806608
615 7 Baltimore Wharf
London E14 9EY
United Kingdom

www.ijopec.co.uk
E-Mail: info@ijopoc.co.uk
Phone: (+44) 73 875 2361 (UK)
(+90) 488 217 4007 (Turkey)

Sosyo Ekonomik Stratejiler V: Türk Dünyası Araştırmaları

First Edition, December 2017
IJOPEC Publication No: 2017/34

ISBN: 978-1-912503-20-9

No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, transmitted in any form or by any means electronically without publisher's permission. No responsibility is accepted for the accuracy of information contained in the text, illustrations or advertisements. The opinions expressed in these chapters are not necessarily those of the editors or publisher. The publishing, scientific, ethical, and linguistic responsibilities of the chapters in this book belong to the authors.

A catalogue record for this book is available from Nielsen Book Data, British Library and Google Books.

Printed in London.

Composer:
IJOPEC Art Design
London, UK
info@ijopec.co.uk

Cover illustration created by Freepik

ÖNSÖZ

Manisa Stratejik Araştırmalar Derneği'nin organize ettiği, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Uluslararası Vizyon Üniversitesi (Makedonya), Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Başkanlığı'na Bağlı Devlet İdarecilik Akademisi, Celal-Abad İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi (Kırgızistan), Devlet İktisat Üniversitesi (Azerbaycan), Ahmet Yesevi Üniversitesi (Kazakistan), Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi (Azerbaycan) iş birliğinde ve Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının (TİKA) destekleriyle düzenlenen "Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Kongresi (TUDSAK)" 2-5 Kasım 2017 tarihlerinde Antalya'da gerçekleştirmiştir. Kongreye Azerbaycan, Kırgızistan, Makedonya, Kosova, Kazakistan, Özbekistan ve Türkiye'den 120'den fazla bilim insanı katılmış ve hakem sürecinden geçen 145 bildiri sunulmuştur. Kongre'de hakem sürecinden geçirilerek farklı disiplinlerden sunulan bildiriler düzenleme kurulu tarafından seçilen bildirilerin genişletilmiş halinin uluslararası bir yayın haline getirilmesi kararı alınmıştır. Söz konusu bu kitap TUDSAK'ta sunulan bildirilerin genişletilmiş hallerinin kitap olarak yayınlanmasıyla oluşmuştur.

2017 Türk Dünyası Sosyo-Ekonomi Stratejileri adlı bu kitabın bölümleri aşağıda belirtildiği gibidir:

- Bölüm 1: İşsizlik ve Enflasyon İlişkisi: BRIC-T Ülkeleri Panel Veri Analizi
- Bölüm 2: İbn-i Haldun Perspektifinden Devlet, Regülasyon ve Kamu Ekonomisi
- Bölüm 3: "Güney Gaz Koridoru" Projesinin Enerji Teminatına Etkisi Yönlerinin Analizi ve Değerlendirilmesi
- Bölüm 4: Türk Vergi Hukuku'nda "Sahte Ve Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge" Konusunun Yargı Kararları Çerçevesinde Değerlendirilmesi
- Bölüm 5: Avrupa Birliği'nde Vergi Uyumlaştırması ve Vergi Rekabeti
- Bölüm 6: Performans Denetiminin Gelişimi ve Unsurları
- Bölüm 7: Hisse Senedi Yatırımcılarının Yatırım Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Manisa İli Uygulaması
- Bölüm 8: Muhasebe Mesleğinin Seçiminde Etkili Olan Faktörlerin ve Demografik Belirleyicilerinin Araştırılması
- Bölüm 9: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Markalaşmasına Yönelik Bir Literatür İncelemesi
- Bölüm 10: Atatürk Döneminde Girişimcilik ve Türklerde Girişimcilik Kültürü
- Bölüm 11: Afganistan El Halısı İhracatında SWOT Analizi
- Bölüm 12: Otomasyona Sahip Üretim Hatlarının Yutucu Markov Zincirleriyle Modellenmesi: Meşrubat Üretim Hattında Bir Uygulama
- Bölüm 13: Analitik Hiyerarşi Süreci ve Bir Uygulama: Konut Seçimi
- Bölüm 14: Erdemli Küreselleşme Unsurları Olarak Orantizm, Kültürel Miras ve Cirtaslow
- Bölüm 15: Türk Siyaset Ve Ticaretinde Yahudi Lobisi
- Bölüm 16: Osmanlı Devleti'nin Ukrayna Toprakları Üzerindeki Hâkimiyet Mücadelesinde Başarısız Bir Teşebbüsü: Kazak Atamanı Yuriy Himelnitskiy

- Bölüm 17: E-Öğrenme Sistemlerinde Kullanıcıların Kullanışlılık ve Kullanım Kolaylığı Algılarını Etkileyen Faktörlerin Analizi
- Bölüm 18: Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Yaşlılık ve Sosyal Politika Uygulamaları
- Bölüm 19: Avrupa Konseyi Ve Avrupa Birliği Çerçevesinde Çevre Hakkının Korunması
- Bölüm 20: Geleneksel Türk Dini İnancında Çevre Etiği Üzerine Bir Araştırma
- Bölüm 21: Türk Hukukunda Marka İhlallerinde Hukuki ve Cezai Sorumluluk
- Bölüm 22: Fârâbî ve İbn Sinâ'nın Fail İllet Tasavvuru
- Bölüm 23: Vakıfların Osmanlı Toplum Hayatındaki Yeri
- Bölüm 24: Niğdeli Âşık Tahiri, Âşık Tahiri Kültür Ve Yayla Şenliklerinde Müzik
- Bölüm 25: Pîr-i Türkistan'dan Anadolu'ya Hikmetlerin Dilinden
- Bölüm 26: İran ve Azerbaycan'da Kurulan Türk-Moğol Devletlerine Ait Belgelerde Geçen Moğolca Askerî Terimler
- Bölüm 27: Özbek Kültüründe Mahtumkulu
- Bölüm 28: İbn Ecâ Seyahatnâmesi ve Türkoloji Açısından Önemi

Editörler

*Doç.Dr. Yılmaz YEŞİL
Yrd. Doç. Dr. Şaban ERTEKİN
Yrd.Doç.Dr. Volkan YURDADOĞ
Dr.Sinan DEMİRTÜRK*

Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluğu yazarlara aittir. Editörler ve yayınevi yayınlanan bölümlerin içeriği ile ilgili herhangi bir sorumluluk kabul etmemektedir. Kongrenin gerçekleştirilmesini sağlayan kongre düzenleme kurulu, sekretaryası ve bu kitabın tasarım sürecinde emeklerini esirgemeyen tüm Türk Dünyası dostlarına teşekkür ederiz.

İçindekiler

1. İşsizlik ve Enflasyon İlişkisi: BRIC-T Ülkeleri Panel Veri Analizi 1
Ece D. EROL, Melih ÖZÇALIK
2. İbn-i Haldun Perspektifinden Devlet, Regülasyon ve Kamu Ekonomisi 7
Haşim AKÇA, Oğuzhan BOZATLI
3. “Güney Gaz Koridoru” Projesinin Enerji Teminatına Etkisi Yönlerinin Analizi Ve Değerlendirilmesi..... 23
Elshad Masim oğlu YUSIFOV, Tekmez Korkmaz oğlu KULU
4. Türk Vergi Hukuku'nda "Sahte Ve Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge" Konusunun Yargı Kararları Çerçevesinde Değerlendirilmesi..... 29
Mehmet YÜCE, Neslihan KIZILER
5. Avrupa Birliği'nde Vergi Uyumlaştırması ve Vergi Rekabeti..... 49
Murat ALBAYRAK, Volkan YURDADOĞ
6. Performans Denetiminin Gelişimi ve Unsurları 85
Ahmet TEKİN
7. Hisse Senedi Yatırımcılarının Yatırım Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Manisa İli Uygulaması..... 98
Tayfun Deniz KUGU
8. Muhasebe Mesleğinin Seçiminde Etkili Olan Faktörlerin ve Demografik Belirleyicilerinin Araştırılması 108
Selim CENGİZ, İsmail GÖKDENİZ, Mustafa Şükrü DİLŞİZ
9. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Markalaşmasına Yönelik Bir Literatür İncelemesi..... 122
İbrahim BOZACI, Yunus BAHADIR GÜLER
10. Atatürk Döneminde Girişimcilik ve Türklerde Girişimcilik Kültürü 134
Şaban ESEN
11. Afganistan El Halısı İhracatında SWOT Analizi 145
İsmail GÖKDENİZ, M.Yonous JAMI
12. Otomasyona Sahip Üretim Hatlarının Yutucu Markov Zincirleriyle Modellenmesi: Meşrubat Üretim Hattında Bir Uygulama..... 158
Metin ÖNER, İpek DEVECİ KOCAKOÇ
13. Analitik Hiyerarşi Süreci ve Bir Uygulama: Konut Seçimi..... 174
Adem BABACAN
14. Erdemli Küreselleşme Unsurları Olarak Otantizm, Kültürel Miras ve Cittaslow 186
Berre ALTAŞ, Yasemin BİLİŞLİ, Selin AYGEN ZETTER

15. Türk Siyaset Ve Ticaretinde Yahudi Lobisi.....	204
<i>Halil ERDEMİR, Hatice DUVA</i>	
16. Osmanlı Devleti'nin Ukrayna Toprakları Üzerindeki Hâkimiyet Mücadelesinde Başarısız Bir Teşebbüsü: Kazak Atamanı Yuriy Himelnitskiy	218
<i>Muhammed ŞEN</i>	
17. E-Öğrenme Sistemlerinde Kullanıcıların Kullanışlılık ve Kullanım Kolaylığı Algılarını Etkileyen Faktörlerin Analizi	234
<i>Rahmi BAKİ, Burak BİRGÖREN, Adnan AKTEPE</i>	
18. Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Yaşlılık ve Sosyal Politika Uygulamaları	245
<i>Gamze ÇAY, Murat ÇAY</i>	
19. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Çerçevesinde Çevre Hakkının Korunması.....	257
<i>Mesut KAYAER, Salih ÇİFTÇİ</i>	
20. Geleneksel Türk Dini İnançında Çevre Etiği Üzerine Bir Araştırma.....	270
<i>Münir YILDIRIM</i>	
21. Türk Hukukunda Marka İhlallerinde Hukuki ve Cezai Sorumluluk.....	278
<i>Fethi KILIÇ278, Ümmügülüm KILIÇ</i>	
22. Fârâbî ve İbn Sînâ'nın Fail İllet Tasavvuru.....	287
<i>Arife ÜNAL SÜNGÜ</i>	
23. Vakıfların Osmanlı Toplum Hayatındaki Yeri	297
<i>Ramazan ARSLAN</i>	
24. Niğdeli Âşık Tahiri, Âşık Tahiri Kültür Ve Yayla Şenliklerinde Müzik.....	313
<i>Serenat İSTANBULLU</i>	
25. Pîr-i Türkistan'dan Anadolu'ya Hikmetlerin Dilinden.....	321
<i>Naciye KARAHAN KÖK</i>	
26. İran ve Azerbaycan'da Kurulan Türk-Moğol Devletlerine Ait Belgelerde Geçen Moğolca Askerî Terimler.....	331
<i>Ali KÖK</i>	
27. Özbek Kültüründe Mahtumkulu.....	347
<i>Selahittin TOLKUN</i>	
28. İbn Ecâ Seyahatnâmesi ve Türkoloji Açısından Önemi	371
<i>Mehmet ŞEKER</i>	

10 | Atatürk Döneminde Girişimcilik ve Türklerde Girişimcilik Kültürü

Şaban ESEN

Giriş

Şu bilinen bir gerçektir ki, Türk toplumu ve Türk insanı yeterince girişimci değildir. Her ne kadar bazı çalışmalara, biraz da milliyetçilik dürtüsüyle Türk insanının yaratıcı, pratik fikirli, sorunlara çok hızlı çözümler üreten bir yapısı olduğu ifade edilse de, gerçekte bunların tamamına sahip değiliz. TÜİK verilerine göre çalışan nüfus içinde kendi nam ve hesabına iş yapanların oranı %4,6'dır. Bu rakam gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşük kalmaktadır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Bc nedenlerden belki de en önemlisi devraldığımız kültürel mirasımızdır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de görüleceği üzere nedenleri çok çeşitli olmasına rağmen, Osmanlı Türk tebeası ticarete ve sanayiye çok yakın durmamış ve bu işleri gayri müslimlere bırakmışlardır. Bunun doğal sonucu olarak da Osmanlı İmparatorluğunun küllerinden doğan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde (1923'lerde) yeterince girişimci ruha sahip kişi sayısı çok azdır. Bu çalışmada kısaca girişimcilik kavramının neden önemli olduğuna, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerindeki iktisadi duruma, İzmir İktisat Kongresi'in yansımalarına, Atatürk'ün yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni iktisadi olarak ayağa kaldırmasına ve son olarak da girişimciliğin kültürel etkileşimlerine yer verilecektir.

1. Girişimci ve Girişimcilik Kavramları

Girişimciyi, tüketicilerin (insanların ve işletmelerin) ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak (mal veya hizmet üretmek) amacıyla, üretim faktörlerini bir araya getiren, kar amacı güden ancak, girişimi sonucundaki olası riskleri de (zarar olasılığı, işletmenin iflası vb)

göz önüne alan gerçek veya tüzel kişi, şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu tanımdan hareketle girişimci kişi, kar elde etmek istemektedir. Ancak bu karı sağlamanın yolu ise, tüketicilerin ekonomik nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamaktan geçmektedir. Bunun için üretim faktörleri olarak adlandırdığımız doğal kaynaklar, emek ve sermayeyi bir araya getirmesi gerekmektedir. Bunların uygun bir bileşkesi olarak da ortaya mal veya hizmet çıkmaktadır. Bu mal veya hizmetlerin tüketicilere sunulması ve tüketicilerin mal veya hizmetlerden fayda sağlaması gerekmektedir. Tüketicilerin fayda-maliyet algısı olumluysa o mal veya hizmeti yeniden talep edeceklerdir. Ancak algı olumsuz ise, yeniden talep olmayacaktır. Bu işletmelerin ürettiği mal ve hizmetlere talep olmayacağı anlamına gelir ki, hiçbir girişimci böyle bir durumla karşılaşmak istemez. Bu da girişimcilik unsurunun risk içeren bölümüdür. Dolayısıyla kişileri girişimci olup olmamaya iten en önemli olgu “risk” unsurudur. Eğer risk unsuru olmasaydı, herkes girişimci olmak isterdi. Dolayısıyla bu nedenlerden dolayı herkes girişimci eğilime sahip değildir. Girişimci kişilerin bazı özelliklerinden bahsedilebilir. Girişimciliği önemli kılan pekçok nedenden bahsedilebilir, ancak en önemlileri olarak;

- İstihdam açısından,
- Kaynakların etkin kullanımı açısından,
- Ülkenin ekonomik olarak büyümesi açısından,
- Rekabetin gelişmesi açısından,
- Kaliteli ürünlerin daha ucuza üretilmesi açısından,
- Tüketicilerin tercihlerinin çoğalması açısından,
- Ülkenin vergi gelirlerinin artması açısından, önemlidir.

2. Osmanlı-Türk Tebeası ve Toplum Yapısı

Özel teşebbüs, girişimcilik gibi kavramların ülkemiz açısından sağlıklı olarak değerlendirilmesi için Osmanlı Devletinin son dönemleri ve Cumhuriyetin ilk yıllarına ve hatta günümüze kadar uzanan bir analiz ve bu kapsamda geçmiş toplum yapımızın dikkatle ele alınması gerekmektedir.

Osmanlı’da Türk tebaanın girişimcilik teşebbüslerinin yetersiz olmasıyla ilgili çok fazla görüş beyan edilmiştir (Ülgener,1981; Prens Sabahattin, 1965; Aytaç, 2006; Akın, 2003; Arslan, 2003; Marangoz, 2016; Fındıklıoğlu, 1947; Sayar, 1986). Özetle, memuriyet zihniyeti, bağımsız hareket edememe, kapitilasyonlar, Türklerin askerlik görevi yapmaları, eğitilmiş olmamaları, ticareti el kiri olarak görmeleri gibi.

Yapılan analizler, genelde bizde girişimci zihniyetin eksikliğini Osmanlı-Türk insanının içinde bulunduğu toplumsal yapıyla ilişkilendirir. Sayar’a göre (1986), tipik Osmanlı-Türk insanı keyfilik sebebiyle maddeye yönelik sistemli bilgiye ulaşamamaktadır. Mevcut bilgi seviyesi yetersiz, en azından tekâmüle kapalı durumdadır. Osmanlı-Türk

insanı ile batı insanı karşılaştırıldığında, her iki grubun “madde” karşısındaki tavır, bekleyiş ve tahayyülleri arasından büyük farklılıklar olduğu görülmektedir.

Osmanlının iktisadi yapısıyla ilgili eserleriyle tanınan Ülgener (1991) ise, “ Ağır, batı istihsal ameliyesi, değişmez imal tekniği ve usulleri; çırac ve kalfa yetiştirmenin sabit hale gelmiş adap ve erkanı...., her şeyin asırların kımıldatamayacağı bir sebat ve istikrarla yerli yerine mihlandığı, değişmez kalıplar içine oturtulduğu bir durgunluk dünyası...” şeklinde tanımlamaktadır o dönemleri.

Arslan ise, Osmanlıda girişimciliğin ortaya çıkmasını engelleyen faktörleri, doğu toplumlarının dini yada ahlaki yapılarından çok, siyasi ve hukuki yapılarının rol oynadığı kanaatinde. Zira orta çağın ilk dönemlerinden beri doğu ve batı toplumlarında benzer üretim ilişkilerinin olduğu görülmektedir ki, bu da tımar sistemidir. Batıda tımar sistemi zamanla askerlerin tapulu özel mülkiyetine dönüşmüş, köylüler serf haline gelmiş, Osmanlıda ise bu tür feodalleşmenin önlenmesi için her tür önlem alınmıştır. Arslan (2003), analizinin devamında, En önemli üretim aracı olan toprak üzerindeki sahipliği sebebiyle devletin sosyalizme yakın durduğunu, o zamanlar sanayi olsa bile, bunun sahibinin de doğal olarak devlet olacağını belirtir. Nitekim, ilk kurulan fabrikalardan Beykoz Ayakkabı Fabrikası, silah ve cam hep Osmanlı devletinin malıdır. Halbuki Avrupa’da üretim araçlarının sahibi aristokratlardır. Dolayısıyla batıdaki bildik gelişmelerin Osmanlı devletinde ortaya çıkmaması anlamlıdır (Kalaycı, 2009).

Bir diğer unsur ise kapitülasyonlardır. 1838 yılında imzalanan Balta limanı anlaşması ile imzalanan serbest ticaret anlaşması ile yerli üretici kaliteli Avrupa malları karşısından rekabet edememiştir. Osmanlı Türk tebaanın büyük bir kısmının asker olması da, girişimciliğin önündeki bir başka neden olarak öne sürülmektedir. Sanayisinin tarım ve hayvancılık üzerine kurulması da bir başka neden olarak gösterilebilir. Nüfusun %80 tarım ve hayvancılıkla iştigal etmektedir. Endüstri devriminin getirilerinden yeterince yararlanılamamıştır. Bu noktada üstünde durulması gereken bir konu da Osmanlı Türk inancında ticaretin hor görülmesi ve ülke içi ve dışındaki ticari faaliyetlerin gayrimüslimlerin eline geçmesine gönüllü olarak izin verilmesi yönündeki yaygın kanaattir. Osmanlı somut gerçeğinin ticari faaliyetlere duyarsızlığına ilişkin Sayar’ın aktardığı su bölüm dikkat çekicidir. “... Türk, düşmanının ayağına, hatta barış halinde olduğu düşmanının ayağına mal satmaya gidecek kadar alçalmaz. Osmanlı zihniyeti içinde kafir, onun ülkesinde ticaret yapabilmek için yalvarmakta ve Türk yüceliği, ona bu işi yapabilmek için izin vermektedir”

Osmanlı insanı, genel görünümü itibariyle, aşırı kamu bilinciyle yoğurulmuştu ve bu bilinç onun, kendi çıkarı için ve biriktirme saikiyle çalışmasını önliyordu. Bu toplumda, en etkin güç olan devlet; koruyan, kollayan, hükmeden yarı-tanrısal bir fenomendi. Devletin nüfuz alanı içinde yer alanlar (yani devlet bürokrasisi içinde), hiyerarşinin hep

tepe noktalarında addediliyor; memuriyet hem yüksek prestije hem de ona özgü zihniyet kalıpları her tür eylemin belirleyicisi durumundaydı. Halk en itibarlı meslek olarak memurluğu görüyor, aileler, çocuklarını “mamır” olsun, “paşa” olsun diye yetiştiriyordu. Kimsenin ticarete, üretime pek fazla bel bağladığı yoktu. Bu durum, Osmanlı toplumunu üretime yönelik tazyikten, çalışmaya dair teşvikten uzaklaştırmış adeta, toplumu atalete sevk etmişti (Aytaç, 2014).

18. YY.da uzun süre İstanbul’da İsveç elçiliğinde çalışan D’Ohsson, Osmanlı devletinde ticaretle ilgili gözlemleri hem bu görüşleri hem de Osmanlı Türk insanına ilişkin yukarıdaki ifadeleri teyit eder niteliktedir. “... bütün bu ticari hareketlerde her şey basitleştirilmiş durumdadır. Tüccarların bütün yaptıkları, aldığı veya sattığı şeylerin listesini yapmak, karşılığını da mal veya para olarak ödemekten ibarettir. Poliçe hakkında kifayetsiz bilgileri vardır. Deniz sigortacılığı hakkında da hiçbir şey bilmezler. Bütün yollamalar Allah adına yapılır. Yollanan şey hedefe ulaşsa da, ya da yolda batsa da Allah’ın takdiri olarak kabul edilir ve kadere boyun eğilir.

Yukarıda aktarılan durumlar Osmanlı imparatorluğu açısından çok da anlaşılır değildir. Bizzat İslam peygamberi ticaretle uğraşmış, söz ve davranışlarıyla ticareti teşvik etmiştir. Kur’an’da Allah’ı anmaktan alıkoymadığı sürece, ticaret ve alım-satımına bir yasaklama getirilmemiştir.

Hatta, Arslan’a göre Weber’in kapitalizmi geliştirecek bir dini sistem olarak kabul ettiği Protestanlığın özellikleri İslamiyet’in teolojisinde mevcuttur. Yani, zaten peygamberi tüccar olan bir din ve hukuk devletine yakın idealler taşıyan bir kutsal kitap söz konusudur. Bunun yanında, ruhban sınıfının olmadığı, Tanrıyla insan arasındaki ilişkiyi sadece insana bırakan bir bireycilik de bu alt yapıyı daha net olarak ortaya çıkarmaktadır. Halbuki, 19.yy İslam dünyasına bakıldığında, ciddi bir atalet içinde tarikat ve şeyhlerin “bir lokma bir hırka” felsefesini benimsemiş, Kur’an mesajıyla hiç de bağdaşmayan bir toplum göze çarpmaktadır (Akın,2003). Buğra (1997),Osmanlı araştırmalarında son derece yaygın olan, Müslümanların ticari faaliyetlere katılmadıkları ya da sınırlı katıldıkları görüşünün tersi bazı bulguları aktarıırken, Müslümanların ticari hayattan uzaklığının kültürel sebeplere dayalı açıklamasının sağlam temellere oturmadığı görüşündedir. Elbette, tüm bunlar Osmanlı Türk insanının hiç ticaretle uğraşmadığı anlamına gelmez. Ancak, nispi olarak bakıldığında, ticari faaliyetlerde azınlıkların ağırlığı açıkça görünmektedir.

Türk sanayisinin ve girişimciliğinin gelişmesini engelleyen bir unsur olarak, lonca sistemine de atıf yapmak mümkündür. Emek-talep ve arz yapısını tamamen statik bir ekonomi içinde kontrol ettiğiinden, serbest rekabet imkanını ortadan kaldıran Lonca sistemi; - narh yoluyla- fiyat üzerinde de serbest rekabet imkanını ortadan kaldırmıştır (Akın, 2003). Loncaların bu eylemleri karşısında, batıdaki gibi burjuva sınıfının olmayışı, loncaların istedikleri gibi hareket etmelerine imkan sağlamıştır. Hatta, 19. YY da Ankara’da İngiliz ortaklığıyla kurulmuş olan tiftik fabrikasının loncalar tarafından

yakılarak ortadan kaldırıldığı aktarılmaktadır. Neticede loncalar ve gerisindeki ahilik teşkilatı belli bir esnaf ve ticaret ahlakının ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamakla birlikte, sanayinin gelişmesine de engel olmuştur.

3. Cumhuriyet Öncesi Sanayi

Osmanlı devletinin son zamanlardaki endüstriyel faaliyetleri ile faaliyetlerin alansal dağılımını 1913 ve 1915 sanayi sayımları oluşturur. 1915 Yılında yapılan sayımlara göre Batı Anadolu'da 8 şchirdede yalnız 282 işycri ve bunların %50'den fazlası İstanbul'da bulunmaktadır. Bu işletmelerin %81'i özel sektöre, %19'u ise kamu sektörüne aittir. Özel sektöre ait işletmelerin İse, %80,4 azınlıklara, %19,6 ise Türklere aittir(Eroğlu, 2007).

Faaliyet Kolları	İşyeri Sayıları			
	İstanbul	İzmir	Diğer Yerler	Toplam
Gıda Sanayi	45	23	10	78
Toprak Sanayi	20	1		21
Deri Sanayi	11	2		13
Ağaç Sanayi	15	9		24
Dokuma Sanayi	15	8	55	78
Kağıt Ve Matbaa	44	11		55
Kimya Sanayi	5	8		13
Toplam	155	52	65	282

4. İzmir İktisat Kongresi ve Atatürk'ün İktisadi Yaklaşımları

Lozan Barış görüşmelerinin 4 Şubat 1923'te anlaşma sağlanmadan kesildiği sırada Türkiye'de ekonomik alanda faaliyet gösteren her meslek grubundan temsilciler Yeni Türk Devletinin ekonomik durumunu görüşmek üzere İzmir'de bir araya gelmişlerdir. Çiftçi, sanayici, tüccar ve işçi kesimlerinden toplam 1135 kişinin katıldığı bu kongredeki görüşmelerin sonunda Misak-ı İktisadi (Ekonomik Yemin) kabul edilmiştir. (Atatürk Araştırmaları Merkezi, 2012:406) Toplantının açılışında Mustafa Kemal Atatürk, "Aziz Türkiye'mizin iktisadi gelişmesinin sebeplerini aramak ve bulmak için, vatani ve milli bir kutsal dava için bugün burada toplanmış olan sizlerin, muhterem halk temsilcilerinin huzurunda bulunmaktan çok mesud ve bahtiyarım... Uzun gafletlerle ve derin kayıtsızlıklarla geçen asırların iktisadi bünyemizde açtığı yaraları tedavi etmek ve çarelerini aramak, memleketi imar etmeyi, milleti refaha ve mutluluğa ulaştırma yollarını bulmak için harcayacağınız zamanın başarı ile sonuçlanmasını diliyorum... Türk tarihi incelenirse, gerileme ve çöküntü nedenlerinin iktisadi sorunlara bağlı olduğu görülür. Kazanılmış zaferlerin ve uğranılmış bozgunların tümü iktisadi durumla ilgilidir. Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun iktisadi zaferlerle taçlandırılmazlarsa

meydana gelen zaferler kalıcı olamaz, az zamanda söner. Bu sebeple en kuvvetli, en parlak zaferlerimizin dahi temin edebileceği faydalı sonuçları temin etmek için iktisadiyatımızın, iktisadi egemenliğimizin sağlanması, kuvvetlendirilmesi zorunludur... Yeni Türkiye'mizi layık olduğu mertebeye çıkarmak için vakit geçirmeden iktisadiyatımıza önem vermek zorundayız. Çünkü günümüz bütünüyle ekonomi çağıdır”.

Atatürk'ün dilinden “Kesin zaruret olmadıkça piyasalara karışılmaz; bununla beraber hiçbir piyasa da başıboş değildir.” şeklinde özetlenmiş ve ilke olarak özel girişim eliyle serbest piyasa şartlarında sanayileşmek olarak belirlenmiş ve benimsenmiştir.

İzmir İktisat Kongresinde alınan kararların bazıları şunlardır(Özçelik ve Tunccer, 2007).

- Yerli üretimin geliştirilmesine çalışılacaktır
- Lüks ithalattan kaçınılacaktır
- Ekonomik gelişmeye katkısı olmak şartıyla yabancı sermayeye izin verilecektir
- Tütün tarımı ve ticareti serbest bırakılacak, ihraç edilen tütünün işlenmiş olması gerekmektedir ve vergileri tüketiciden alınacaktır.
- Aşar kaldırılacak yerine uygun vergiler konacaktır
- Teşviki sanayi kanunu yeniden düzenlenerek yürürlüğe konulacak ve sanayiciye teşvikler sağlanacaktır
- Yeni bir sanayi bankası kurulacak ve sanayicilere ucuz kredi sağlanacaktır
- Türk gemilerine kabotaj hakkı tanınacak ve demiryolu, limanlar ve diğer ulaşım yolları geliştirilecektir
- Gelir vergisi reformu yapılacak ve vergi temettü den değil gelirden alınacaktır
- Bütün yurttta ticaret okulları açılacaktır
- Ziraat bankası yeniden düzenlenecek ve tarımsal krediler arttırılacaktır
- Tarımda makineleşmeye gidilecek, tarım aletlerinin Türkiye'de yapılması için çalışılacaktır
- Tarımsal eğitim geliştirilecektir
- Çalışma şartları iyileştirilecek, İşçilere hafta bir gün tatil verilecek, günlük çalışma saatlerinin 8 saat ile sınırlandırılacak ve 12 yaşından küçüklerin çalışması yasaklanacaktır
- Sosyal güvenlik önlemleri yasalaştırılacak, işçilerin kaza ve yaşlılık sigortaları yapılacak, ücretin para olarak ödenmesi sağlanacak, ücretli izin ve sigorta sağlanacaktır
- İşçilere sendika ve grev hakkı verilecektir
- 1 Mayısın işçi bayramı olarak kutlanacaktır

Bu dönemde Türk ticari ve sanayi hayatını finanse edecek bazı bankalar kurulmuştur. Bu bankalar Türkiye İş Bankası, Türkiye Sanayi Kredi Bankası, Emlak ve Eytam Bankası, yeniden düzenlenmiş Ziraat Bankası ve TCMB'dır.

1929 yılında ithalat mallarından alınan gümrük tarifeleri yükseltilerek yerli üretimin ithal sanayi mamulleriyle rekabet etmesi kolaylaştırıldı(Eroğlu, 2007). Üç beyaz (şeker,

Şaban Eren
(*Atatürk Döneminde Girişimcilik Ve Türklerde Girişimcilik Kültürü*)

un ve pamuk) ve üç siyah (kömür, demir ve petrol) projesi olarak adlandırılan sanayileşme hamlesi istenen hızla gerçekleştirilememiştir. Bunun en önemli nedenleri şunlardır:

- Özel sektörün elinde yeterli sermayenin olmayışı
- Teknik bilgi ve eğitilmiş insan yetersizliği
- Devletin 1929'a kadar yerli sanayiye dışa karşı yeteri kadar koruyamaması
- 1929'daki Dünya ekonomik bunalımının Türkiye'yi de etkilemesi
- Liberal dönem beklenen başarıyı getirememiştir.

Sovyetler birliği uyguladığı planlama ile bu bunalımı başarıyla atlattı ve sempati kazanmıştır. Sovyetler birliğinden Prof. Orlov ve ekibi Türkiye'ye getirilmiş ve bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor çerçevesinde 1. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmış ve uygulamaya konmuştur. Sonuç oldukça başarılıdır.

5. Atatürk'ün Devletçilik Politikası

Devletçilik konusundaki genel yaklaşım, o dönemdeki uygulamaları bir sistem sonucu ortaya çıktığını kabul etmemek yönündedir. Dönemin uygulamaları ve devleti yönetenlerin bu konudaki görüşleri incelendiğinde devletçilik uygulamasının bir doktrin gereği değil pragmatik bir zihniyetle benimsendiği anlaşılacaktır. Atatürk'ün devletçiliğinin ekonomi politikasını yönlendirme açısından en iyi açıklaması yine kendisine aittir: "Bizim izlemeyi uygun gördüğümüz devletçilik prensibi bütün üretim araçlarını özel girişimden alarak, milleti tamamen başka temeller içinde düzenlemek amacı güden, özel girişimlere ve faaliyetlere meydan bırakmayan sosyalizm prensibine dayanan kolektivist, komünizm gibi bir sistem değildir. Bizim izlediğimiz devletçilik, özel girişimi esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar milleti refaha, ülkeyi imara erdirmek için milletin genel ve yüksek faydasını gerektirdiği işlerde – özellikle ekonomik anlamda – devleti gerçek anlamda ilgili kılmaktır." Atatürk'ün bu sözlerinden uygulanan devletçiliğin doktriner bir yanının olmadığı fakat bir zorunluluk sonucu ortaya çıktığı ve özel girişimi savunduğu anlaşılmaktadır. Atatürk'ün 1933 yılında açıkladığı devletçilik rejimi aşağıdaki ilkeleri içermekteydi (Özçelik ve Tuncer, 2007).

- Özel teşebbüs esastır. Ancak özel teşebbüsün ele alamadığı sektör devlet yatırımlarıyla sağlanacaktır.
- Devlet teşebbüsleri esas itibarıyla sanayi sektörü için söz konusu olacaktır. Özel girişimi ve devlet teşebbüslerini finansal bakımdan desteklemek üzere devlet tarafından bankalar kurulacaktır. Tarımda devletin rolü olmayacaktır. Devlet tarımda araştırma amacıyla çiftlikler kuracak ve çiftçilere teknoloji aktaracaktır.
- Özel teşebbüs herhangi bir alanda yeterince uzmanlaştığı takdirde o sektör kamudan özel teşebbüse devredilecektir. Devletçi ekonomi politikasının birisi devlet işletmeciliği,

diğeri de; ekonomik hayatın fiyat mekanizmasını, dış ticareti ve benzeri makroekonomik parametreleri denetleme yoluyla düzenlemeye çalışması gibi iki şekilde yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Devletçilik döneminin ana hedefleri; özellikle sanayideki üretim artışı yoluyla hızla kalkınmak, ödemeler bilançosunu iyileştirmek, ekonomik büyüme sağlamak, tarımsal ve sosyal reformlar aracılığıyla hayat standardını yükseltmek ve ekonomik bağımsızlığı elde etmektir.

6. Cumhuriyet Döneminde Şahsi Teşebbüs (Özel Girişimcilik)

1923-1932 döneminde ekonomi politikası, özel girişime önceliklidir. Cumhuriyetin ilk yılları, 1932'den sonra uygulamaya konulan "devletçilik" uygulamalarından farklı olarak özel girişime öncelik veren bir politika arayışı dönemidir. K. Boratav bu dönemin, devletin hiçbir şekilde ekonomiye müdahale etmediği gerçek anlamda "liberal" bir dönem olmadığına dikkati çekmektedir. Bu dönemde devlet ekonomiyi müdahale etmiştir. Bu müdahaleler, devletin bizzat kendisinin işletmediği tekelleri imtiyazlı şirketlere dağıtmaya, devlet ihaleleri yoluyla ve geniş teşviklerle özel sermaye birikimini hızlandırmaya yöneliktir. 1924 yılında özel girişimin finansmanını sağlamak amacıyla İş Bankası kuruldu. Bu girişimle hükümet, yerli girişimciyi geliştirme isteğini göstermekteydi. 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi kanunu ise özel yerli sanayiye çok geniş koruma ve muafiyet olanakları sağlamaktaydı. Diğer teşviklerle birlikte bu kanun özel sanayinin gelişmesinde çok büyük rol oynamıştır.

Mustafa Kemal'in yabancı sermayeye bakışı çok açıktır. "Efendiler, iktisadiyet sahasında düşünür ve konuşurken zannolmasın ki, yabancı sermayeye hasımız; hayır bizim memleketimiz geniştir. Çok çalışmaya ve sermayeye ihtiyacımız var. Kanunlarımıza uymak şartıyla yabancı sermayeye gereken teminatı vermeye her zaman hazırız. Yabancı sermayesi bizim sermayemize katılsın ve bizim ile onlar için faydalı neticeler versin".

7. Kültürün Girişimciliğe Etkileri

Kültür, "bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden, her türlü duygu, düşünce, dil, sanat, yaşayış unsurlarının tümü, belli bir konuda edinilmiş, geniş ve sistemli bilgi" şeklinde tarif edilmektedir (Demirel ve Tikici, 2004). Girişimcilikle ilişkilendirilen bazı kavramlar ise,

- Belirsizlikten kaçınma,
- Güç mesafesi
- Baskın değerler (erillik-dişillik)
- Bireycilik-toplumculuk

Kısaca bu kavramlara değinmek gerekirse;

7.1 Belirsizlikten Kaçınma

Belirsizlikten kaçınma boyutu; toplumların, bilginin yetersiz olduğu, açık olmadığı veya hiç olmadığı, değişimin hızının ve boyutunun öngörülemediği durumlardan duydukları tedirginlik düzeyi ile ilgilidir.(Hofstede, 1984: 25) Bir toplumun üyelerinin belirsizlikten kaçınma eğilimleri yüksek ise; yaşamlarını garantiye almak için biçimsel ve yazılı kuralları artırma, farklı düşüncelere karşı çıkma ve kesin doğruları arama faaliyetlerini gerçekleştirmeleri kaçınılmazdır. (Varoğlu vd., 2000: 421-441) Belirsizlikten kaçınmanın kültürle göre öne çıkardığı değerler incelendiğinde; düşük belirsizlikten kaçınmada, duyguların gizlendiği, kuralların esnek olduğu, titizliğin öğrenildiği ve törensel davranışların azaldığı görülmektedir. Buna karşılık yüksek belirsizlikten kaçınmada; duyguların gizlenmediği, kuralları katı olduğu, titizliğin insanın doğasında bulunduğu ve törensel davranışların arttığı izlenmektedir. (Hofstede, 1984: 25)

7.2 Güç Mesafesi

Bu boyut; bir topluluğun bireyleri ve örgütlerinde gücün eşit olmayan bir biçimde dağılımı ile ilgilidir. Gücün toplumun üyeleri arasında neden olduğu mesafe o toplumun değerleri ölçüsünde gerçekleşmekte ve güç düzeyinde mevcut olan farklılıklar zamanla benimsenmektedir. Toplumlara göre; yaş, eğitim, makam ve aile gibi faktörlerin bireylere güç verdiği bilinmektedir. Güç dengesinin dağılımı da toplumdan topluma değişmektedir.(Hofstede, 1984: 27) Bazı toplumlarda ve kültürlerde az gücü olan insanlar, gücün eşit olarak dağıtılmadığını kabullenmişlerdir. Yani, toplumdaki bireyler arasındaki güç mesafesi fazladır. Böyle bir toplumda üst makamlarda bulunanlar haklı olmak için doğruyu bilmek zorunda değillerdir. Haklılıkları sahip oldukları güçten kaynaklanmaktadır. (Sargut, 2001: 182)

7.3 Baskın Değerler

Topluma yansıyan egemen değerlerden yola çıkarak, bir kültürün erkek mi yoksa dişi mi olduğunu saptamak mümkündür. Hofstede'e göre, bir toplumda atılganlık ve materyalist değerler öne çıkıyorlarsa, insana verilen önem arka planda ise bu topluma erkek kültür hakimdir.(Hofstede, 1980: 142) Dişi kültürün göstergeleri, insana verilen önem ve yaşamın genel niteliğini ön planda tutmak biçiminde ortaya çıkmaktadır. Toplumlarda genellikle dişilikle ilişkilendirilen kavramlar, şefkatli, nazik, merhametli, sadık, sevgi dolu, anlayışlı, duyarlı olmak gibi değerleri içerir. Geleneksel erkek değerleri ise, saldırganlık, yükselme tutkusu, dediğim dedik tavır, yarışmacılık, bağımsızlık, kendine güvenmek, baskıcı tavır takınmak benzeri değerlerdir.(Sargut, 2001: 175)

7.4 Bireycilik – Toplumculuk

Toplumculuk (kolektivizm) sıkı toplumsal çerçeveleri ifade eder. İnsanlar kendi grupları ile diğerlerini ayrı tutarlar. İçinde etkinlik gösterilen gruplar diğerlerinden farklılaştırılır. Bu gruplar üyelerini kollar, karşılık olarak da sadakat beklerler. Bu tip kültür, üyelerini dışsal-toplumsal baskıyla denetler. Bireycilik de; insanların kendi ihtiyaçlarına mı yoksa grubun ihtiyaçlarına mı önem verdiği ile ilgilidir. Bireyci kültürlerde denetim ise bireyin içsel baskısıyla sağlanır.(Sargut, 2001: 185)

8. Sonuç

Osmanlı İmparatorluğunun sona ermesiyle birlikte, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin devralmış olduğu en ağır miraslardan biri de şahsi teşebbüs ruhundan bir haber, yeterli sermayesi olmayan, eğitim seviyesi düşük bir nüfustur. Bunlar içinde birincisi diğerlerinden çok daha önemlidir. Çünkü, yılların oluşturmuş olduğu düşünce yapısı (yani memuriyet zihniyeti) kolaylıkla değiştirilememektedir. Atatürk böyle bir miras devralmıştır. 1923-1932 yılları arasında özel teşebbüsü teşvik eden bir ekonomik sistem uygulanmaya çalışıldıysa da, çeşitli nedenlerle başarılı olunamamıştır. O yıllarda Rusya'da uygulamaya konulan planlı ekonomik sistemin olumlu sonuçlar vermesi üzerine, Türkiye'de planlı ekonomik modele geçmiştir. Bugün geldiğimiz nokta, eskiye oranla çok daha iyi olmakla birlikte, girişimci sayımız gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında hala yetersizdir, ve hala girişimcilik bir kariyer olarak algılanmamaktadır.

Kaynakça

- Akın, H. B. (2003). "Türkiye'de Girişimcilik ve Memurluk Üzerine Mustafa Suphi ve Prens Sahahattin'den Mülhem Bir Analiz", Piyasa, Bahar/Yaz, Sayı: 6-7, 29-51.
- Aktan, H. (1998). "Atatürk'ün Ekonomik Politikası: Ulusal Bağımsızlık ve Ekonomik Bağımsızlık" Hacettepe Üniversitesi, Felsefe Fakültesi Dergisi, 75. Yıl Özel Sayısı, 257-290
- Arslan, M. (2003). "Dr. Mahmut Arslan ile Max Weber'den Sabri Ülgener'e 'Ahlak ve Piyasa' Üzerine Söyleşi", Piyasa Dergisi, 5 (2).
- Aytaç, Ö. (2006). "Memurluk Zihniyeti ve Memuriyet Toplum: Prens Sabahattin'in Görüşleri Işığında Bir Çözümleme". Dokuz Eylül Üni. Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (1).
- Aytaç, Ö. (2014). Sosyal Yapımız ve Memuriyet Temayülleri. Mukaddime, 5(2), 71-94.
- Buğra, A. (1997). Devlet ve İşadamları, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Demirel, E. T., ve Tikici M. (2004). "Kültürün Girişimciliğe Etkisi" Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 49-58.
- Durmuş ve Aydemir, N. K. A. (2016). "Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi (1923-1938)" KAÜİİBF 7(12), 155-167.
- Eroğlu, N. (2007). "Atatürk Döneminde İktisat Politikaları", Marmara Üniversitesi, İİBF Dergisi, 23 (2), 63-73.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1947). "Şahsi Teşebbüs Meselesi ve Terbiye Davası". Yeni Bilgi, (1):4, Eylül.

Şaban Esen

(Atatürk Döneminde Girişimcilik Ve Türklerde Girişimcilik Kültürü)

- Hofstede, G. (1980). Motivation, Leadership and Organizational Dynamics: Do American Theories Apply Abroad?, Organizational Dynamics, USA.
- Kalaycı, İ. (2009). "Atatürk'ün Kalkınma Modeli (AKM): Günümüz Sanayisi İçin Kazanımlar", Maliye Dergisi, 156(1), 152-176.
- Marangoz, M. (2016). Girişimcilik, Beta Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.
- Özçelik, Ö. Ve Tuncer, G. (2007). "Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları", Sosyal Bilimler Dergisi, 15, 253-266.
- Varoğlu A.K., Basım N. ve Ercil Y.(2000). Bilimsel Araştırma Yöntemine Farklı Bir Bakış: Analitik Düşünce – Bütünleşik Düşünce Modellemeleri ile Belirsizlikten Kaçınma ve Güç Mesafesi Araştırması, 8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Nevşehir.
- Hofstede G.(1984). Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values, Newburg Park Sage Publications.
- Öztürk:ve Yıldırım F. (2009). "Osmanlı İmparatorluğunun İktisadi Çöküşü ve Atatürk Dönemi İktisat Politikaları", C.Ü. İİBF Dergisi, 10(2), 145-165.
- Prens Sabahattin. (1965). Türkiye Nasıl Kurtarılabilir (M. Sencer, Çev.). İstanbul: Elif.
- Sargut:(2001). Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim, İmge Kitabevi, Ankara.
- Sayar, A. G. (1986). Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması. İstanbul: Der.
- Sayar, A. G. (1998). Bir İktisatçının Entelektüel Portresi Sabri F. Ülgener, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Ülgener:F. (1981). İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası. İstanbul: Der.